

Mål C-81/21

Sammanfattning av begäran om förhandsavgörande enligt artikel 98.1 i domstolens rättegångsregler

Datum för ingivande:

9 februari 2021

Hänskjutande domstol:

Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie
(Distriktsdomstolen i Warszawa, Śródmieścia w Warszawie, Polen)

Datum för beslutet att begära förhandsavgörande:

27 oktober 2020

Klagande:

B.S.

W.S.

Motpart:

M.

Saken i målet vid den nationella domstolen

Klagandena har yrkat att motparten ska förpliktas att betala ett penningbelopp jämte lagstadgad dröjsmålsränta med hänsyn till de belopp som utan rättslig grund uppburits i form av amorteringar och räntor inom ramen för återbetalning av lånet med tillämpning av oskäliga villkor i ett avtal om hypotekslån som denominerats i schweiziska franc (CHF).

Syfte med och rättslig grund för begäran om förhandsavgörande

Tolkning av unionsrätten, särskilt artiklarna 6.1 och 7.1 i rådets direktiv 93/13/EEG, artikel 267 FEUF

Tolkningsfrågor

1. Ska artiklarna 6.1 och 7.1 i rådets direktiv 93/13 av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal tolkas så, att de utgör hinder för en domstols tolkning av den nationella lagstiftningen, enligt vilken domstolen efter att ha fastställt att ett avtalsvillkor är oskäligt kan komplettera innehållet i avtalet med en dispositiv bestämmelse i nationell rätt, utan att detta innebär att avtalet blir ogiltigt?

2. Ska artiklarna 6.1 och 7.1 i rådets direktiv 93/13 av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal tolkas så, att de utgör hinder för en domstols tolkning av den nationella lagstiftningen, enligt vilken domstolen efter att ha fastställt att ett avtalsvillkor är oskäligt, och detta innebär att avtalet blir ogiltigt, kan komplettera innehållet i avtalet med en dispositiv bestämmelse i nationell rätt för att förhindra att avtalet ogiltigförklaras, trots att konsumenten samtycker till att avtalet ogiltigförklaras?

Tillämpliga unionsrättsliga bestämmelser

Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal, skälen 21 och 24, artiklarna 6.1 och 7.1

Tillämpliga nationella bestämmelser

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (civillagen av den 23 april 1964) (Dz.U. nr 16, pos 93, i ändrad lydelse) (nedan kallad civillagen)

Med konsument avses samtliga fysiska personer som vid ingående och genomförande av ett konsumentavtal med en näringsidkare handlar för ändamål som faller utanför hans näringsverksamhet eller yrke (artikel 22¹).

1. Med förbehåll för de undantag som föreskrivs i lag får betalningsförpliktelser inom Republiken Polens territorium endast uttryckas i polsk valuta (artikel 358, i den lydelse som gällde fram till och med 23 januari 2009).

1. När en förpliktelse som ska fullgöras avser ett belopp uttryckt i utländsk valuta, får gäldenären fullgöra förpliktelsen i polsk valuta, såvida det inte följer av lag, ett rättsligt avgörande som ligger till grund för förpliktelsen eller en annan rättsakt enligt vilken förpliktelsen endast får fullgöras i utländsk valuta 2. Värdet av den utländska valutans ska beräknas enligt den genomsnittliga växelkurs som offentliggjorts av Polens centralbank den dag då fordran förfaller till betalning, såvida inte annat följer av lag, ett rättsligt avgörande eller annan rättsakt. 3. Om gäldenären inte fullgör förpliktelsen i tid kan borgenären kräva fullgörelse i polsk valuta enligt den genomsnittliga växelkurs som offentliggjorts av Polens centralbank på dagen för betalningen (artikel 358, i den lydelse som gällde fram till och med 24 januari 2009).

1. Avtalsvillkor i ett konsumentkreditavtal som inte har avtalats individuellt är inte bindande för konsumenten om dennes rättigheter och skyldigheter enligt nämnda villkor är utformade på ett sätt som strider mot god sed och allvarligt åsidosätter konsumentens intressen (oskäligen avtalsvillkor). Detta gäller inte för avtalsvillkor som avser parternas huvudsakliga prestationer, särskilt med avseende på pris eller vederlag, om de är tydligt formulerade. 2. Om ett avtalsvillkor inte är bindande för konsumenten enligt punkt 1 förblir avtalet i övrigt bindande för parterna. 3. Ett villkor i ett avtal som inte varit föremål för individuell förhandling anses vara ett avtalsvillkor vars innehåll konsumenten inte haft något verkligt inflytande över. Detta gäller i synnerhet för avtalsvillkor som har hämtats från ett standardavtal som den andra avtalsparten har föreslagit för konsumenten. 4. Bevisbördan för att ett avtalsvillkor har avtalats individuellt ligger hos den part som åberopar denna omständighet (artikel 385¹).

Bedömningen av om ett avtalsvillkor är förenligt med god sed ska ske utifrån tidpunkten för ingåendet av avtalet med beaktande av dess innehåll, omständigheterna vid avtalets ingående och med hänsyn tagen till avtal som har samband med det avtal som innehåller det villkor som är föremål för bedömning (artikel 385²).

Den som utan rättslig grund erhåller en ekonomisk fördel till förfång för tredje man är skyldig att återbetala denna fördel i natura, och, om detta inte är möjligt, att återbetala dess värde (artikel 405).

1. Bestämmelserna i föregående artiklar ska särskilt tillämpas på felaktigt utbetalda belopp. 2. Belopp har utbetalats felaktigt om den som har erlagt betalningen överhuvudtaget inte hade någon skyldighet eller inte hade någon skyldighet gentemot den person till vilken betalningen erlagts, eller om grunden för betalningen inte längre föreligger eller om det syfte som eftersträvas med betalningen inte har uppfyllts eller om den rättshandling som legat till grund för betalningen var ogiltig och inte blev giltig när betalning väl erlagts (artikel 410).

Kortfattad redogörelse för de faktiska omständigheterna och förfarandet i målet vid den nationella domstolen

- 1 År 2009 ingick parterna ett avtal om hypotekslån som indexerades i CHF för en period av 360 månader, vilket skulle återbetalas genom amorteringar och räntor av lika storlek och på vilket en rörlig räntesats var tillämplig, som fastställs som en LIBOR 3M-sats (3 month London Interbank Offered Rate), med tillägg för en fast bankmarginal på 7,20 procent (artikel 9.1 och 9.2). Låntagaren åtog sig att månatligen återbetala lånebeloppet jämte ränta, med de amorteringar, frister och belopp som angavs i återbetalningsplanen. Amorteringarna och räntan återbetalades i polska zloty efter det att de hade omräknats enligt säljkurserna i bankens valutakurstabell som gällde vid tidpunkten för återbetalningen (artikel 10.5). Den 18 februari 2012 ingick parterna ett tilläggsavtal till låneavtalet som gjorde det möjligt för klagandena att direkt återbetala amorteringarna på lånet

direkt i CHF. Fram till den 12 januari 2020 betalade klagandena till motparten ett belopp motsvarande 219 169,44 PLN som låneamorteringar. Om det skulle antas att parterna inte var bundna av artiklarna 10.5 och 12.5 i kreditavtalet samtidigt som övriga avtalsvillkor gällde var summan av låneamorteringarna under denna period 43 749,97 PLN lägre. Om det däremot skulle antas att lånebeloppet och amorteringarna på lånet omräknades enligt den genomsnittliga växelkurs som tillämpas av Polens centralbank, skulle amorteringarna på lånet under denna period vara 2 813,45 PLN och 2 369,79 CHF lägre än det belopp som faktiskt hade inbetalats av klagandena.

- 2 Genom ansökan yrkade klagandena att motparten skulle förpliktas att till dem betala ett belopp om 37 866,11 PLN och 5 358,10 CHF jämte lagstadgad dröjsmålsränta som återbetalning av motvärdet av de amorteringar och räntor som motparten uppburit under perioden från den 14.06.2010 till den 12.12.2012 med stöd av det låneavtal som ingicks den 3.02.2009, vilket innehåller oskäligen avtalsvillkor, vilka medförde att avtalet blev ogiltigt, medan klagandena, för det fall att det skulle anses att de oskäligen avtalsvillkoren i låneavtalet inte medför att det blir ogiltigt yrkade att motparten skulle förpliktas att till dem betala ett belopp om 44 976,66 PLN som återbetalning av motvärdet av de amorteringar och räntor som betalats för mycket. Motparten yrkade att talan skulle ogillas. Vid förhandlingen angav klagandena personligen, efter att de underrättats om följderna av att låneavtalet var ogiltigt, att de förstod de rättsliga och ekonomiska följderna av att avtalet är ogiltigt och samtycker till dessa.

Parternas huvudargument i det nationella målet

- 3 Klagandena, som är konsumenter, har bestritt de villkor i låneavtalet som inte har förhandlats individuellt med dem som avser omberäkningen av lånebeloppet och amorteringarna på lånet på grundval av de utländska valutakurser som fastställts av motparten, det vill säga banken. De anser att dessa villkor har hämtats från det standardavtal som motparten, det vill säga banken, använder.

Kortfattad redogörelse för skälen till begäran om förhandsavgörande

- 4 Den hänskjutande domstolen har vid bedömningen av huruvida de aktuella villkoren är oskäligen inledningsvis hänvisat till EU-domstolens dom av den 3 oktober 2009 (C-260/18, Dziubak), i vilken det anges att artikel 6.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att den utgör hinder för att luckor i ett avtal avhjälps när dessa uppstått till följd av att oskäligen villkor i avtalet undanröjts, enbart med stöd av allmängiltiga nationella bestämmelser enligt vilka verkningarna som anges i en rättshandling ska utfyllas med de verkningar som följer av principen om billighet eller sedvana, vilka bestämmelser inte utgör vare sig dispositiva bestämmelser eller bestämmelser som är tillämpliga om avtalsparterna kommit överens om detta.

- 5 När det gäller så kallade omräkningsklausuler har den hänskjutande domstolen hänvisat till den ståndpunkt som Sąd Okręgowy w Warszawie (Regionala domstolen i Warszawa) gett uttryck för grundval av artikel 358 i civillagen, i ändrad lydelse, enligt vilken den omständigheten att indexeringsklausulerna är oskäligen kan leda till att hela avtalet eller vissa avtalsvillkor blir ogiltiga, under förutsättning att avtalet utan oskäligen indexeringsklausuler kan bibehålla den ursprungliga karaktär som parterna i låneavtalet avsåg. De villkor som bedömts vara oskäligen ska strykas i den mån deras innehåll är otillåtet. Konstaterandet att en del av indexeringsvillkoren är oskäligen måste inte nödvändigtvis innebära att den beskrivna indexeringsmekanismen ifrågasätts i sin helhet. Mekanismen för indexering av lånet är i själva verket den avtalsklausul om indexering som föreskrivs i artikel 358¹ stycke 2 i civillagen, enligt vilken beloppets storlek fastställs enligt ett annat mått på värdet än den polska valutan.¹ Med hänsyn till att det aktuella låneavtalet ingicks vid den tidpunkt då artikel 358 i civillagen, i ändrad lydelse, gällde, är det nödvändigt att pröva huruvida det till följd av att villkoren i artiklarna 10.5 och 12.5 i låneavtalet har befunnits vara oskäligen är möjligt att ”fylla luckan i det avtalet”, på så sätt som angetts i den ovannämnda domen från Sąd Okręgowy w Warszawie (Regionala domstolen i Warszawa, Polen). Denna lösning förefaller ge upphov till tvivel mot bakgrund av artikel 6.1 i direktiv 93/13 i samband med EU-domstolens ståndpunkt att denna bestämmelse utgör hinder för nationella bestämmelser enligt vilka en domstol i en medlemsstat, efter att ha fastställt att ett oskäligt villkor i ett avtal mellan en näringsidkare och en konsument är ogiltigt, kan komplettera avtalet genom att ändra innehållet i detta villkor. Av dess lydelse framgår dessutom att nationella domstolar enbart är skyldiga att underlåta att tillämpa ett oskäligt avtalsvillkor och inte har rätt att ändra innehållet i detta. *”Avtalet ska nämligen i princip bestå, utan att det görs andra ändringar än vad som följer av att de oskäligen villkoren upphävs, i den mån det är juridiskt möjligt att avtalet består på detta sätt enligt nationell rätt. ... Om en nationell domstol hade möjlighet att ändra innehållet i oskäligen villkor i sådana avtal skulle det kunna äventyra förverkligandet av det långsiktiga syftet med artikel 7 i direktiv 93/13. Det skulle nämligen motverka den avskräckande effekt det har på näringsidkarna att sådana oskäligen villkor helt enkelt inte kan tillämpas gentemot konsumenterna (se, för ett liknande resonemang, ovannämnda beslut i målet Pohotovost’, punkt 41 och där angiven rättspraxis), eftersom näringsidkarna skulle vara benägna att använda villkoren med vetskap om att även om de skulle ogiltigförklaras så skulle den nationella domstolen kunna utfylla avtalet i nödvändig utsträckning på ett sådant sätt att deras intressen tillvaratogs.”*²
- 6 I nämnda dom (punkt 69) hänvisade EU-domstolen dessutom uttryckligen till punkterna 86–88 i generaladvokaten Vericy Trstenjaks förslag till avgörande av den 14 februari 2012, i vilket denna fråga klargjordes på ett mer direkt och

¹ Se dom från Sąd Okręgowy w Warszawie (Regionala domstolen i Warszawa), av den 6 februari 2020, XXVII Ca 1196/18, LEX nr 3032540

² Se dom av den 14 juni 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10.

kraftfullt sätt. Generaladvokaten påpekade att näringsidkarens risk skulle minskas till följd av att oskäligen villkor används, eftersom en jämkning som består i att villkoren anpassas till rättsläget kan vara en för näringsidkaren godtagbar situation. Möjligheten att åtgärda ogiltighetsgrunder för ett avtal samt överskådligheten av de risker som finns för näringsidkare kan ha motsatt verkan än vad som avsetts av unionslagstiftaren och kan möjliggöra en jämkning av avtalet i efterhand av domstolen som inte endast skulle minska den avskräckande verkan som eftersträvas genom artikel 6 i ovannämnda direktiv, utan skulle till och med få motsatt verkan. Denna ståndpunkt har även uttryckts i flera andra avgöranden från EU-domstolen.³

- 7 Domstolen har emellertid godtagit ett undantag från principen enligt vilken ett oskäligt avtalsvillkor saknar verkan och har angett⁴ att artikel 6.1 i direktiv 93/13, i en sådan situation där ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument inte kan bestå när ett oskäligt villkor förklarats ogiltigt, inte utgör hinder för nationella bestämmelser enligt vilka den nationella domstolen kan ersätta det oskäligen villkoret med en dispositiv bestämmelse i nationell rätt.⁵ Denna ståndpunkt har därefter kompletterats med uppgiften att möjligheten att ersätta ett oskäligt avtalsvillkor med en gällande bestämmelse i nationell rätt är begränsad till fall då en ogiltigförklaring av det oskäligen villkoret annars skulle tvinga domstolen att ogiltigförklara avtalet i dess helhet och därmed utsätta konsumenten för sådana följder att det skulle innebära en negativ sanktion för honom. I domen av den 14 juni 2012 angav EU-domstolen dessutom uttryckligen att artikel 6.1 i direktiv 93/13 inte kan förstås så, att en nationell domstol i stället för att helt enkelt underlåta att tillämpa ett oskäligt villkor, kan ändra innehållet i detta, utan den bestämmelsen ska tolkas så, att den utgör hinder för en nationell lagstiftning ... som innebär att en nationell domstol kan fylla ut detta avtal genom

³ Se EU-domstolens dom av den 16 november 2010, *Pohotovost'*, C-76/10, punkt 41, dom av den 30 april 2014, C-26/13, *Kásler*, punkterna 77 och 79, dom av den 21 januari 2015, C-482/13, C-484/13, C-485/13, C-487/13, *Unicaja Banco och Caixabank*, punkterna 28, 31 i 32, dom av den 30 maj 2013, C-488/11, *Asbeek Brusse och de Man Garabito*, punkt 57, beslut av den 11 juni 2015, C-602/13, *Banco Bilbao Vizcaya Argentaria*, punkterna 33-37, dom av den 21 april 2016, C-377/14, *Radlinger*, punkterna 97-100, beslut av den 6 juni 2016, C-613/15, *Ibercaja Banco*, punkt 36-38, dom av den 21 december 2016, C-154/15 och C-307/15, *Naranjo och Martinez*, punkterna 57 och 60, dom av den 26 januari 2017, C-421/14, *Banco Primus*, punkterna 71 och 73, dom av den 31 maj 2018, C-483/16, *Sziber*, punkt 32, dom av den 7 augusti 2018, C-96/16 och C-94/17, *Banco Santander och Cortós*, punkterna 73 och 75, dom av den 13 september 2018, C-176/17, *Profi Credit Polska*, punkt 41, dom av den 14 mars 2019, C-118/17, *Dunai*, punkt 51, dom av den 26 mars 2019, C-70/17 och C-179/17, *Abanca Corporación Bancaria och Bankia*, punkterna 53, 54, 63, dom av den 7 november 2019, C-349/18, C-350/18, C-351/18, *NMBS*, punkterna 66-69.

⁴ Se dom av den 30 april 2014, *Kásler*, C-26/13, punkt 85.

⁵ Se beslut av den 11 juni 2015, C-602/13, *Banco Bilbao Vizcaya Argentaria*, punkt 38; dom av den 21 januari 2015, C-482/13, C-484/13, C-485/13 och C-487/13, *Unicaja Banco i Caixabank*, punkt 33; dom av den 7 augusti 2018, C-96/16 och C-94/17, *Banco Santander och Cortós*, punkt 74; dom av den 14 mars 2019, C-118/17, *Dunai*, punkt 54; dom av den 26 mars 2019, C-70/17 och C-179/17, *Abanca Corporación Bancaria i Bankia*, punkterna 37 och 59.

att ändra innehållet i detta villkor.⁶ Slutligen klargjorde EU-domstolen betydelsen av artiklarna 6 och 7 i direktiv 93/13 och anförde att de ”utgör hinder för att låta ett villkor om uppsägning av ett hypotekslån till förtida betalning, som förklarats vara oskäligt, bestå till viss del genom att upphäva de delar av villkoret som gör det oskäligt, när ett sådant upphävande innebär att innehållet i villkoret ändras på ett sätt som påverkar dess innebörd”.⁷

- 8 I en sådan situation har den hänskjutande domstolen dragit slutsatsen att den nationella domstolen är skyldig att konstatera att ett avtalsvillkor som bedömts vara oskäligt redan från början och i sin helhet inte är bindande för konsumenten och att pröva huruvida avtalet kan fungera utan det oskäliga villkoret. Om så är fallet ska avtalet bestå, med undantag för de oskäliga villkoren, och därför uppkommer överhuvudtaget inte frågan om tillämpning av en dispositiv bestämmelse. I annat fall ska avtalet däremot följaktligen anses vara ogiltigt och domstolen ska pröva om en sådan ogiltighet är till nackdel för konsumenten. Om domstolen finner att det förhållandet att avtalet är ogiltigt inte är till nackdel för konsumenten eller om konsumenten samtycker till att avtalet ogiltigförklaras, är domstolen skyldig att förklara avtalet ogiltigt i sin helhet och kan inte komplettera dess innehåll med en dispositiv bestämmelse.
- 9 Mot bakgrund av EU-domstolens praxis och klagandenas yrkande om återbetalning av den del av låneamorteringarna som betalats för mycket i samband med användningen av oskäliga villkor eller återbetalning av samtliga amorteringar som de har betalat på grundval av ett ogiltigt avtal, är det motiverat att dra slutsatsen att den hänskjutande domstolen, i den sålunda formulerade ståndpunkt som klagandena har intagit, efter att ha konstaterat att omberäkningsklausulerna är oskäliga, endast kan anta en av de båda lösningarna. Domstolen kan antingen fastställa att avtalet ska bestå utan omberäkningsklausulerna och följaktligen bevilja klagandena återbetalning av den del av amorteringarna på lånet som har betalats för mycket, eller fastställa att avtalet inte kan bestå utan omberäkningsklausulerna och följaktligen bevilja klagandena återbetalning av samtliga amorteringar på lånet. Det är således överhuvudtaget inte möjligt att i något av dessa fall använda sig av en dispositiv bestämmelse i nationell rätt, eftersom ett sådant förfarande strider mot artikel 6.1 i direktiv 93/13. En komplettering av låneavtalet med artikel 358.2 i civillagen tycks således vara otillåten.
- 10 Den hänskjutande domstolen har föreslagit att frågan ska besvaras enligt följande. Artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att de utgör hinder för en domstols tolkning av den nationella lagstiftningen, enligt vilken domstolen, efter att ha konstaterat att ett avtalsvillkor är oskäligt, utan att detta medför att avtalet är ogiltigt, kan komplettera innehållet i avtalet med en dispositiv bestämmelse i

⁶ Se dom av den 14 juni 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, punkterna 71 och 73.

⁷ Se dom av den 26 mars 2019, Abanca Corporación Bancaria och Bankia, C-70/17 och C-179/17, punkt 64.

nationell rätt (första frågan). För det fall domstolen skulle finna att ett oskäligt avtalsvillkor medför att avtalet är ogiltigt, ska dessa bestämmelser tolkas så, att de utgör hinder för en domstols tolkning av nationella bestämmelser som gör det möjligt för domstolen att komplettera innehållet i avtalet med en dispositiv bestämmelse i nationell rätt för att förhindra att avtalet ogiltigförklaras, trots att konsumenten samtycker till att avtalet ogiltigförklaras (den andra frågan).

ARBETS
DOKUMENT